

Trädgård under vinterhalvåret

- Vilka växtegenskaper kan förlänga prydnadsvärdet i trädgården under vintersäsongen?

Garden through the winter season

- Which ornamental plant qualities could improve the winter season in gardens?

Julia Svärd

Trädgård under vinterhalvåret

Vilka växtegenskaper kan förlänga prydnadsvärdet i trädgården under vintersäsongen?

Garden through the winter season

Which ornamental plant qualities could improve the winter season in the garden?

Julia Svärd

Handledare: Under arbetets inledning: Eric Wahlsteen, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Under arbetets avslut: Anders Folkesson, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Examinator: Eva-Lou Gustafsson, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Omfattning: 15 hp

Nivå och fördjupning: G2E

Kurstitel: Kandidatarbete i trädgårdsdesign

Kurskod: EX0798

Program: Trädgårdsingenjör: design - kandidatprogram

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2017

Omslagsbild: Julia Svärd

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: Trädgård, design, vinter, prydnadsvärde, växtkännedom, vinterfägring

Alla fotografier och figurer i arbetet är tagna eller gjorda av Julia Svärd

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet
Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap
Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning EX0798

Förord

Jag vill tacka mina handledare, Eric Wahlsteen och Anders Folkesson för deras hjälp och stöd under arbetets gång. Jag vill också rikta ett stort tack till alla de personer som tog sig tid att svara på min enkät och intervjufrågor, jag hade inte kunnat göra det här utan era bidrag!

Sammanfattning

Det här kandidatarbetet vill belysa trädgård under vinterhalvåret och främst fokusera på växtval. Genom att även välja växter som ger trädgårdar prydnadsvärden under vintern kan trädgården skänka något till sin användare under hela året och inte bara främst mellan mars och oktober. Överlag saknas det ofta information om växters utseenden under vintersäsongen i litteratur samt växtbeskrivningar vilket gör att vinterprydnadsvärden lätt kan glömmas bort. Därför är syftet med arbetet att ge en klarare bild av vad som anses som viktigt när det kommer till olika växtegenskaper under vinterhalvåret och få ett resultat som ska kunna användas som riktlinjer vid utformning av olika typer av planteringar. En litteraturundersökning gjordes för att få en bild av vad som redan har skrivits och uppmärksammats, både i litteratur som riktar sig till trädgårdsintresserade men också vad tidigare undersökningar säger. En enkätundersökning gjordes för att få reda på vad de deltagande tyckte om olika växtegenskaper som ger prydnadsvärden under vintern. Deltagarna fick gradera hur viktigt de tyckte de olika egenskaperna var på en skala. Tre intervjuer har också gjorts för att få mer djupa svar och tankar om vintern i trädgården. De tre intervjudeltagarna valdes för att deltagarna skulle ha olika bakgrund och koppling till trädgård. De tre metoderna som valts är gjorda för att få en så bred och varierad bild som möjligt av ämnet. Efter att datainsamling utförts gick det att se gemensamma drag i resultaten från de olika metoderna över vad som kan ses som viktigt när det kommer till växtegenskaper under vinterhalvåret. Resultatet har sammanfattats till några övergripande grupper av växtegenskaper som kan användas som riktlinjer vid utformning av olika typer av planteringar. De olika grupperna av växtegenskaper är växter som ger struktur, växter med blomning under den nämnda perioden, träd med karaktär, vinterståndare, vintergrönt och växter som gynnar djurlivet. Alla riktlinjer har det gemensamt att de bidrar med liv och helhet till en plantering, något som skulle kunna uppfattas som det element vi saknar mest under vintersäsongen. Resultatet är en bild av vad vi som trädgårdsintresserade på olika sätt idag tycker är viktigt när vi tänker på vinter i trädgården och säger inte vad vi har tyckt tidigare eller kommer tycka i framtiden. Riktlinjerna är dock så breda att det går att applicera på en plantering oavsett rådande trender.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	1
-Bakgrund.....	1
-Frågeställning och syfte.....	2
-Avgränsning.....	2
-Metoder.....	2
-Begrepp.....	4
2. Resultat.....	5
-Litteraturundersökning.....	5
-Enkätundersökning.....	10
-Intervjuer.....	13
3. Diskussion.....	17
-Riktlinjer.....	17
-Metodsdiskussion.....	22
-Slutsats.....	23
Källförteckning.....	26
Bilagor.....	28
-Enkätundersökning.....	I
-Svar från enkätundersökning.....	V

Den här delen av arbetet innehåller bakgrund, frågeställning och syfte, metoder och övrig information som är nödvändig för en förståelse för arbetet.

Bakgrund

Sverige tillhör de delar av världen som har en utpräglad årstidsvariation, där vi får nöjet att följa hur naturen tydligt växlar under ett års tid och på så sätt får fler olika dimensioner av vår miljö än de delar av världen med klimat som främst påverkas av regn och torrperioder (Wastenson, 1995). Årstidernas växling och variation kan alltså ses som en möjlighet att få uppleva mer på samma plats, att få fler olika intryck, upplevelser och dimensioner utan att flytta oss rent fysiskt.

I trädgårdssammanhang kan man dock se att det ändå finns en lågsäsong. I en intervju med Magnus Kranshammar (2017), trädgårdsföretagare, berättar han att han kan tydligt märka av att deras kunder slutar tänka lika mycket på sin trädgård mellan oktober och mars. En koppling kan då göras till den vegetationsperiod vi har i Sverige som räknas från att dygnsmedeltemperaturen ligger över ca tre till fem grader (SMHI, 2017). När temperaturen är under den nämnda gränsen slutar majoriteten av våra växter att växa och istället gå in i vintervila. Mona Wembling (2017), landskapsarkitekt, påpekar också i en intervju att trots det något mildare klimatet i södra Sverige är mörkret också ett problem under den här perioden, som leder till minskad aktivitet i trädgården.

Att trädgård i första hand är en aktivitet för den mildare tiden på året kan också märkas av då den mesta litteraturen om trädgård och trädgårdsväxter främst uppmärksammar blomningstider, slutgiltiga höjder på perenner och tid för fruksättning (perenner.se, 2017), (Hansson, 2008). Vintervärden hos trädgårdsväxter nämns nästan inte alls eller hamnar möjligen som en extra tillägg längst bak i boken som exempelvis i Oudolf och Gerritsens *Drömplantor* (1995). Att då som trädgårdsägare inte tänka på att trädgården kan ha en längre säsong än under vegetationsperioden är inte en slump.

Men ändå finns trädgården kvar året om trots korta dagar, mörker och växter i vintervila. Att i rollen som trädgårdsdesigner kunna erbjuda en trädgårdsägare värden i sin trädgård i 12 månader och inte bara mellan mars och oktober kan ses som en stor vinst. För det finns många egenskaper som skänker värden i trädgården under den här perioden, inte minst alla vintergröna växter, både barrväxter men också vintergröna buskar och perenna växter med vintergröna blad. Prydnadsgräs kan

också användas med fördel, så som Miskantusgräs som står stabilt kvar hela vintern innan de klipps ned när våren kommer (Ilminge 2009). Olika vintersiluetter från fröställningar av perenner (Oudolf, Gerritsen, 1995), eller effektfulla stammar och grenverk (Brising, 2014) är också egenskaper som kan användas för att få en intressantare trädgård under vintern. Så det är inte bristen på material som gör att trädgårdssäsongen går ner under vintermånaderna. Genom att ta reda på vad som egentligen anses som intressant och viktigt i trädgården under den här perioden kan vi enklare utforma trädgårdar som uppskattas av användaren och ger platsen en längre period av värden under året.

Frågeställning och syfte

Frågeställningen för det här arbetet är:

- Vilka växtegenskaper kan förlänga prydnadsvärdet i trädgården under vintersäsongen?

Arbetet har två syften:

- Att få en klarare bild av vad som anses som viktigt när det kommer till olika växtegenskaper under vinterhalvåret.
- Att få ett resultat som ska kunna användas som riktlinjer vid utformning av olika typer av planteringar och med dem förlänga prydnadsvärdet under vinterhalvåret på platsen.

Avgränsning

Avgränsningar i arbetet är att det enbart fokuserar geografiskt på skandinaviska trädgårdar där det finns den säsongsvariationen som ämnet vill belysa. Arbetet fokuserar på den period på året då vegetationsperioden är slut och merparten av växter går in i vintervila. I södra Sverige kan perioden vara mellan oktober och mars men såklart med variation från år till år. Längre upp i Sverige kan perioden vara längre beroende på växtzon.

Tiden har också varit en begränsning då insamlingen av data inte kunnat bli allt för stor och även att enkätundersökningen främst besvarats av studenter vid Sveriges lantbruksuniversitet (SLU).

Metoder

Tre olika metoder har använts för att få fram data och information under arbetets gång; en litteraturstudie, en enkätundersökning och tre intervjuer.

Litteraturstudie

Litteratur om ämnet har sökts upp och granskats för att få en klarare bild av vad som redan finns skrivet om ämnet. Litteraturen har främst hittats via SLU:s biblioteks söktjänst Primo samt arkivet för studentarbeten, Epsilon, för att hitta tidigare publicerade arbeten inom ämnet.

Litteraturen som använts till arbetet har varit både kandidatarbeten, masterarbeten, faktablad från Movium och böcker som både riktat sig till trädgårdsbranschen men även den mer amatörintresserade. Detta är ett val som gjorts för att arbetets syfte är att få en klarare bild av hur man ser på trädgård under vintersäsongen och inte för att enbart få fram vetenskaplig fakta. Litteratur om enkätutformning och intervjuteknik har också studerats.

Sökord för att få fram relevant litteratur har varit bland annat: *Garden, season, winter, design, ornamental, autumn, fall*, i olika kombinationer och på svenska.

Enkätundersökning

Kvantitativ data samlades in med hjälp av en enkätundersökning på ämnet. 18 växtegenskaper radades upp och deltagarna i undersökningen skulle sedan gradera på en skala mellan 1 och 6, hur viktig den nämnda växtegenskapen var för en plantering eller trädgård, där 1 var *Inte viktigt* och 6 var *Mycket viktigt*. Egenskaperna i enkäten togs fram baserade på sådant som nämnts i kurser under programmet trädgårdsingenjör-design och några utifrån litteratur som hunnits undersökas i början på arbetets gång. Frågorna utformades för att enbart fokusera på en egenskap i taget för att minska förvirring och dubbla budskap (Statistiska centralbyrån, 1995). Exempelväxter nämndes till varje egenskap för att ytterligare förtydliga vad frågan syftade på. Deltagarna i undersökningen fick även fylla i om det var någon mer egenskap som de tyckte var viktigt som inte fanns med i enkäten och slutligen utifrån olika alternativ välja hur det främst har sin koppling till trädgård. På det sättet kan man se ungefär vad de som svarat har för bakgrund. Enkätsvaren har därefter lästs igenom och tolkats kvalitativt genom att försöka urskilja mönster i svaren (Trost, 2001). Enkäten finns i bilaga A.

Intervjuer

Tre stycken kvalitativa intervjuer har gjorts på ämnet med deltagare med tre olika bakgrunder till trädgård. Frågorna var alla öppna och innehöll inte några ja- eller nej-frågor för att undvika den tendens som finns att det är lättare att enbart hålla med frågeställaren vid den typen av frågor. Frågorna var inspirerade av den tratteknik som nämns i *Att fråga* (Statistiska centralbyrå, 1995) som uppmuntrar till att ställa sina nyckelfrågor i mitten för att först få deltagaren att reflektera över ämnet med hjälp av andra frågor innan kärnan i undersökningen tas upp. Svaren på intervjuerna har sedan, precis som enkätundersökningen, tolkats kvalitativt genom att försöka se

mönster och avvikelser mellan de tre olika intervjuerna (Trost, 2001). Två av intervjuerna skedde ansikte mot ansikte och en över telefon.

Deltagarna i intervjuerna är valda för att ha olika bakgrund och erfarenhet inom trädgårdsbranschen. Det bör tilläggas att alla är bosatta i södra Sverige från sydkusten i Skåne och upp längs med halländska västkusten.

- Mona Wembling, landskapsarkitekt med eget företag, som främst jobbar med offentliga miljöer som parker, kyrkogårdar och delvis privata trädgårdar. Hon undervisar vid SLU Alnarp och har gett ut artiklar och böcker om formgivning och material i trädgården.
- Ingrid Samuelsson utbildad florist och trädgårdsägare med stort intresse för växter och trädgård. Hon jobbar i en mindre handelsträdgård som främst har snittblommor och krukväxter men även erbjuder utplanteringsväxter och perenner.
- Magnus och Ulrika Kranshammar driver ett trädgårdsföretag som grundades av Magnus och har många års erfarenhet i branschen. Deras företag erbjuder både skötsel, anläggning och rådgivning.

Begrepp

Vintergrönt och städsegrönt

Det finns två begrepp som används när man beskriver en växts grönska på vintern, *Vintergrönt* och *Städsegrönt*. Dessa olika begrepp brukar vardagligen ändå benämnas som bara vintergrönt båda två, så även i det här arbetet. Städsegröna växter är de som behåller sina blad eller barr under mer än ett år, detta är vanligtvis barrväxter i Sverige men även en del buskar så som rhododendron. Vintergrönt behåller enbart en del av sina blad och fäller resterande under vintersäsongen. Dessa växter kan vara städsegröna i mildare klimat. Under benämningen vintergrönt går även en del perenner som har övervintrande blad, exempelvis bergenia och revsuga (Folkesson, et al. 2015).

Vintersäsong

I det här arbetet används begreppet *vintersäsong* för att beskriva perioden som är i fokus. Enligt meteorologer är *vinter* den period som dygnsmedeltemperaturen understiger noll grader varaktigt (SMHI, 2017). Perioden som många uppfattar som lågsäsong i trädgården kan dock vara längre än vintern och påminner mer om tiden utan vegetation: utanför den så kallade *vegetationsperioden*, alltså när dygnsmedeltemperaturen är under tre till fem grader (SMHI, 2017). Arbetet behandlar visserligen ungefärligen den period som ligger utanför vegetationsperioden men det är ändå begreppet "vintersäsong" som används därför att fler personer ska kunna snabbt relatera till perioden ämnet vill uppmärksamma och utan att använda för obekanta begrepp så som vegetationsperiod kan uppfattas.

I den här delen av arbetet kommer resultaten från de tre olika metoderna som använts för insamling av information och data redovisas var för sig.

Litteraturundersökning

Litteraturundersökningen gjordes med syftet att få en klarare bild av vad som anses som viktigt när det kommer till växtegenskaper under vinterhalvåret som utgångspunkt. Det har alltså varit högre prioritet att få en bild av vad som nämns om det här ämnet i litteraturen, än att få reda på enbart fakta om exempelvis en viss typ av arter.

Litteratur som berör ämnet

Litteratur som i huvudsak lyfter fram flera olika typer av växter och dess egenskaper som förlänger säsongen med prydnadsvärden i trädgården var relativt begränsad. Framför allt då det här arbetet vill uppmärksamma våra förhållanden i skandinaviska trädgårdar och även litteratur från de här området har prioriterats. Den litteratur som faktiskt har fokuserat på just mångfalden av vintervärden och växtegenskaper under vinterhalvåret har främst varit tidigare kandidatarbeten som Brising (2014), Peterson (2015) och Brand (2016), samt faktablad från *Movium Gröna fakta*, som alla har gemensamt att de främst nås av personer inom branschen och inte av den amatörintresserade trädgårdsägaren. Böcker som riktar sig mer till just den läsarskaran är *Grön trädgård året om* (Illminge, 2009) som fokuserar på framför allt vintergröna växter och prydnadsgräs men även tar upp flera växtegenskaper med stort vintervärde. Den mer poetiskt skrivna skildringen av ett trädgårdsår av trädgårdsprofilen Hannu Sarenström (2003) tar också upp flertalet växtegenskaper under vinterhalvåret. Den har trots sitt upplägg att beskriva ett helt år i trädgården med inslag som personliga minnen och recept även tagit upp många olika egenskaper och beskrivit vintervärdena lika ingående som de stycken som tar upp sommaren i trädgården. *Colour in the Winter Garden* (Thomas, 1984) tar upp många växtegenskaper som förgyller vintern men då författaren utgår från Storbritannien uppkommer vissa brister i appliceringen på skandinaviska trädgårdar då många arter inte ses som härdiga i vårt klimat.

I litteratur som fokuserar på växtkomposition kan enstaka textstycken ta upp vinteraspekter och egenskaper som förlänger prydnadsvärdet under vintersäsongen. Exempelvis i *Drömplantor* av Oudolf och Gerritsen (1995) finns enstaka kommentarer i växtbeskrivningarna som påpekar vintervärden hos den nämnda

perennen. I slutet finns även två stycken som radar upp odlingsvärda perenner med vintersiluetter och vintergrönt bladverk. En del principer för växtkomposition kan användas för att motivera växtegenskaper även om inte texten fokuserar på just arter utan snarare på ett vidare estetiskt perspektiv, så som Robinsons ”Fem principer för visuell komposition” i *The planting design handbook* (2004).

I Anderssons *Konsten att komponera en rabatt* (2016), som behandlar ämnet växtkomposition utifrån tre kända trädgårdsprofilers åsikter, nämns även en del vintervärden i trädgård.

Ytterligare en typ av litteratur som stötts på under studien har varit de artiklar och böcker som enbart riktar in sig på en typ av art, släkte, eller egenskap som kan förhöjer trädgården under vintern, så som *Barrväxter - mer än bara vintergrönt* (Sjöman, 2005). Även Buffin (2005) skriver främst om vinterblommande buskar i sin bok *Winter-flowering Shrubs* men belyser även en del andra värden för att utforma intressanta trädgårdar på vintern.

I bakgrunden nämndes bland annat hemsidan *perenner.se* som ett exempel på de hemsidor som finns och är lättillgängliga för den trädgårdsintresserade men som egentligen inte kan användas som trovärdig källa här på grund av brist på referensmaterial. Men den här typen av hemsidor bör ändå nämnas just för att de når ut till många med sin tillgänglighet och att det troligtvis är just den här typen av källor som många använder sig av. Den fungerar också som en indikation på hur lite information om vintervärden som nämns för den amatörintresserade.

Växtegenskaper som nämns i litteraturen

Struktur och stommar är begrepp som återkommer i många olika texter om trädgård under vinterhalvåret. Det är framför allt det vintergröna och formstarka som används som exempel. Illminge (2009) uppmuntrar till att använda vintergröna vedartade växter och prydnadsgräs som en stomme i trädgården som sedan kan kompletteras och Brising (2014) hävdar att en trädgård som gestaltas med vinterfägring i fokus kräver en formsäker struktur. Stora former i trädgården framhävs till och med tydligare då övriga växters färger blir mer dämpade under vinterperioden (Folkesson, et al, 2015). Trädgårdsmästaren Christopher Lloyd, som grundade den engelska trädgården Great Dixter använder begreppet ankarplantor när han pratar om trädgård och syftar på de växter som ger struktur och fungerar lugnande med exempelvis ett enhetligt bladverk i kontrast till andra blommande växter i en rabatt (Andersson, 2015).

Barrväxter är exempel på växter som starkt förknippas med vinterfägring och struktur, se figur 1. Men att barrväxter inte är på sin topp i popularitet i trädgårdsägarnas hjärtan poängteras av de flesta som skriver om barrväxter.

Exempelvis (Brand, 2016, Illminge, 2009). Barrväxternas impopularitet sitter fortfarande kvar från 60- och 70-talets ideal om en ständigt grön och skötselfri trädgård som försökte förverkligas med oprövade barrväxter som tyvärr hanterades med för lite kunskap om skötsel, beskärning och utveckling (Sjöman, 2005). Att barrväxternas renässans är på väg i form av mer variation, härdigare sorter och som kontrast till lövfällande växter nämnde Sjöman redan 2005, och även Illminge gissade på samma utveckling 2009. Ändå påpekas fortfarande barrväxternas dåliga rykte av både Brising 2014 och Brandt 2016. Eriksson skriver 2016 om hur svenska kommuner ser på barrväxter och lyfter fram att 80 % av de tillfrågade kommunerna ser positivt på användning av barrväxter. Eriksson nämner då att det kan vara anmärkningsvärt att den överplantering som gjordes under 60- och 70-talet främst skedde hos de privata villaträdgårdarna och i mindre utsträckning i offentliga miljöer.

Figur 1. Barrväxter med olika uttryck, Alnarp, mars 2017.

Men utöver barrväxter finns det mycket annat vintergrönt som kan förlänga säsongen med prydnadsvärde i trädgården. Bambu, klätterväxter som murgröna, gräs som japanskt starr, bladväxter som rynkolvon och lagerhägg är bara några vintergröna material som nämns på flera ställen i litteraturen, exempelvis Folkesson et al. (2015) och Illminge (2009). I Nilsson och Thornbergs fallstudie från 2016 där de undersökt användandet av vintergrönt på offentliga platser drar de slutsatsen att styrkan med att använda vintergrönt är hur helheten ökar när det används ihop med lövfällande växter. Det blir en bättre helhet och samtidigt större variation över året (Nilsson, Thornberg, 2016).

Blomning kan ske på flera olika sätt under vintersäsongen och tydligast är troligtvis de vinterblommande perennerna som exempelvis julrosor. Dessa tas upp och hyllas i nästan all litteratur som behandlar ämnet med vintervärden i trädgården, exempelvis Brising (2016) och Illminge (2009). Men det finns fler varianter av blomning än de vinterblommande perennerna.

Hos de vinterblommande buskarna finns flera av de bästa exemplen av vinterblomning menar Thomas (1984) och uppmärksammar även den passande storleken på buskar för den genomsnittliga villaträdgården. Vinterblommande buskar som Thomas tar upp som trivs i vårt klimat är bland annat trollhasslar, olika sorters olvon och tibast. Under den senare delen av vinterhalvåret finns flertalet lökar som bidrar till vinterfärgning, så som de tidiga snödropparna, vintergäck och krokus (Thomas, 1984). Tidigt blommande ljung används också som exempel av Folkesson, et al.(2015).

När växter väljs för att gestalta en trädgård som är intressant och ger prydnadsvärden även vintertid är det viktigt att inte fokusera enbart på hur växten ser ut på vintern. Det gäller att ta fram material som är intressant även under resten av året (Brising, 2016). Sådana egenskaper kan vara stammar med intressant bark, grenar med unika vinterfärger, grenstruktur som ger intressanta former och siluetter m.m. skriver Brising. Exempelvis kan nämnas björkar som ger effektfulla kontraster med sin ljusa bark under vintern när allt annat är grönt, brunt och grått, och majestätiska plataner som inte bara har intressant flagande bark utan också ett iögonfallande grenverk mot himlen (Thomas, 1984).

”Det är vemodigt att höststäda i trädgården så jag gör det först en solig dag på våren. Torra blommor och fröställningar får stå kvar ute i hösten. Nybitna av skir rimfrost prasslar de stilla i vinden och ger mönster åt snön”

(Hannu Sarenström, sid 25. 2003)

Sarenström skriver ovan målade om hur hans trädgård får stå orörd under vintern och att de torra fröställningarna ger värden under en längre tid, se figur 2. Detta är något som även Illminge (2009) tar upp och anser att det ger en extra dimension med blomställningar och gräsvippor under vinterdagar med rimfrost. Hon nämner också fördelen med att perennerna skyddas mot frost genom att inte klippas ned vintertid. En positiv egenskap hos prydnadsgräs är att de flesta har sin höjdpunkt mellan juli och mars, alltså perioden då många andra trädgårdsväxter redan nått sin topp. Det gör att det inte är svårt att få en lång period av värden i trädgården om man använder sig av prydnadsgräs. (Illminge, 2009). Oudolf och Gerritsen (1995) benämner det som vintersiluetter och radar upp flera perenner och gräs som de anser gör trädgården mer spännande, näst intill sagolik under vinter med snö och rimfrost. Följande är några exempel på släkten de nämner i sin bok *Drömplantor*; *Achillea*, *Cimicifuga*, *Miscanthus* och *Rudbeckia*.

Figur 2. Fröställningar av rölleka och anisisop. Alnarp, februari 2017.

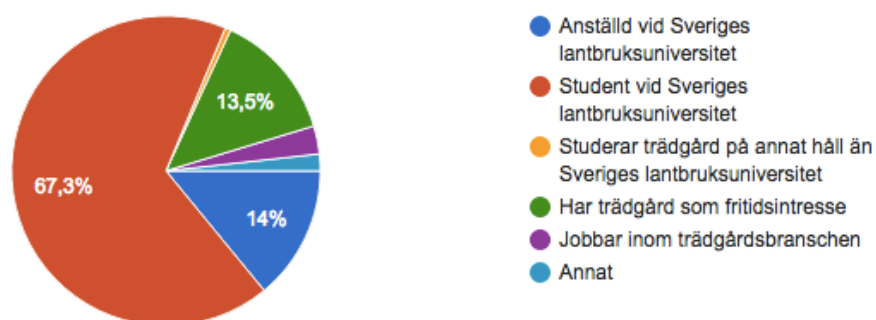
Barrväxter kan ge lä och skydd inte bara för oss människor vintertid utan även för djur och fåglar i trädgården (Sjöman, 2005). Fåglar och andra djur nämns positivt i litteraturen på flera ställen, perenner kan ge frön till fåglar vintertid, men även träd med kvarvarande bär och frukter uppskattas av djuren och skänker samtidigt liv och prydnadsvärden till trädgården.

Enkätundersökning

Enkäten besvarades av totalt 171 personer. Alla frågor besvarades dock inte av alla, enstaka frågor har enbart besvarats av 168-170 personer. Då det är en så pass liten skillnad har det ej tagits hänsyn till när svaren analyserades.

De som svarade på enkäten var drygt 67 % studenter vid Sveriges lantbruksuniversitet. Resterande deltagare sa sig vara anställda vid Sveriges lantbruksuniversitet (14%), personer med trädgård som fritidsintresse (13,5%), personer som jobbar inom trädgårdsbranschen (2,9%), trädgårdsstuderande på annat håll än Sveriges lantbruksuniversitet (0,6%) och slutligen 1,8 % som svarade ”annat”, se figur 3. För alla svar, se bilaga B.

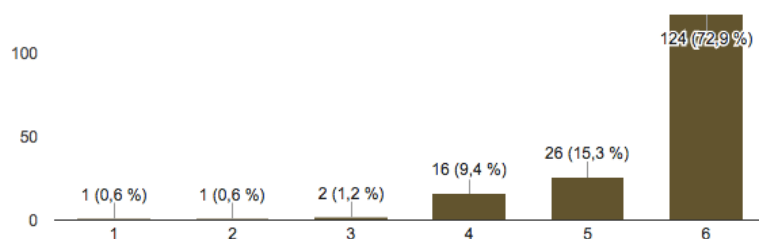
Vad skulle du säga är din huvudsakliga koppling till trädgård? (171 svar)

Figur 3. Cirkeldiagram över uppdelningen av hur de deltagande beskriver sin huvudsakliga koppling till trädgård.

De växtegenskaper som fick tydligast resultat av att vara viktigt för de deltagande personerna var alla egenskaper med någon form av blomning. Av deltagarna svarade 73 % att tidigblommande lökar var en 6:a på en 6-gradig skala, där 6 är mycket viktigt och 1 inte viktigt, se figur 4. Även senblommande perenner, tidigblommande perenner och vinterblommande buskar var alla bland de egenskaper som deltagarna var överlägset mest överens om att de var viktigt i en trädgård.

17. Tidigblommande lökar ex. Snö krokus, Scilla (170 svar)

Figur 4. Tidigblommande lökar var mycket viktigt för de flesta i enkätundersökningen.

Trädens utseende efter att de fällt sina löv sågs också som viktigt av deltagarna. Unika stammar och skulpturala grenverk var båda egenskaper som fick övervägande höga siffror. I fältet där deltagarna själva fick fylla i egenskaper som ej var med i enkäten nämndes även färgstarka grenverk som framför allt uppmärksammas på vintern, som exempelvis olika typer av korneller. Att även kunna plocka in grenar från sin trädgård att ha inomhus på våren för att få grönska och blomning tidigt togs upp i det fria fältet.

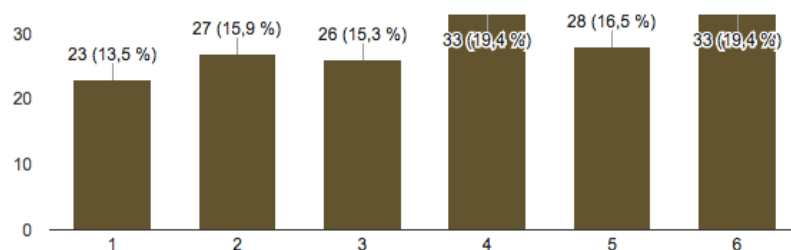
Deltagarna i enkätundersökningen ansåg det också som viktigt med växter som på något sätt bevarar ett tidigare prydnadsvärde även under vintern. Exempelvis rönnen som behåller sina rönnbärsklasar, grästuvor som står kvar med sina vippor under vintern och även perenner som kärleksört och lejonsvans som behåller sina stabila fröställningar ända in på våren när de klipps ned. Lika viktigt var det inte med buskar med samma egenskaper, som exempelvis olika typer av olvon som kan få röda bär som hänger kvar i klasar under hela vintern, se figur 5.

Figur 5. Olvon, Alnarp, januari 2017.

Alla de egenskaper som togs upp i enkäten som berörde vintergrönt fick ett övervägande svalt gensvar. Det var ingen egenskap i enkäten som fick mer 1:or, 2:or och 3:or totalt än 4:or, 5:or och 6:or men de flesta vintergröna egenskaperna fick ändå längre siffror än tidigare nämnda egenskaperna. Minst viktigt enligt deltagarna var bambu, formklippt vintergrönt, se figur 6, och friväxande barrträd. Friväxande vintergröna buskar som rhododendron, vintergröna gräs och klätterväxter som murgröna var däremot aningen mer uppskattat. Undantaget i det här fallet var de vintergröna perennerna som kom i topp tillsammans med de blommande egenskaperna. Som exempel nämndes skuggröna och hasselört.

14. Formklippta vintergröna växter ex. Idegran, Buxbom (170 svar)

Figur 6. Jämna staplar visar ett svalt intresse för formklippta vintergröna växter.

En egenskap som inte fanns med i enkäten men som togs upp av flera i det fria fältet var växter som ger bättre förutsättningar för småfåglar och djur i trädgården. Det var framför allt lä, skydd och buskage som nämndes för att gynna naturlivet under vintersäsongen.

Snö togs upp av deltagarna. Att en vacker gräsmatta blir ett prydnadsvärde när snön uteblir lyftes fram. Att strukturbildande växter som klippta häckar ger värde till en trädgård, framför allt i norra delarna av landet då snön ligger länge poängterades också.

Intervjuer

De tre intervjuerna som gjordes i undersökningen kommer att redovisas tillsammans för att lättare få en bild av vad deltagarna i intervjuerna var överens om, och på samma sätt tydligare se vad som skilde dem åt. Deltagarna fick till största del samma frågor men enstaka var utformade specifikt för personernas egna trädgårdsbakgrund. Följdfrågor för att få ut mer detaljer om deltagarnas tankar ställdes där det passade under intervjutillfällena.

”Vi njuter av vår trädgård året om”, berättar Ulrika och Magnus Kranshammar (2017), som driver eget trädgårdsföretag. Att så är fallet för de flesta inbitna trädgårdsintresserade märks även i att Mona Wembling (2017) och Ingrid Samuelsson (2017) båda möjligen kunde sträcka sig till att de hade en egen lågsäsong i sina trädgårdar mellan Lucia och in i januari. Branschen är nördig, konstaterar Wembling och syftar på att alla som är intresserade ständigt letar efter liv och värtecken i trädgårdarna under vintersäsongen. ”Det är knoppar överallt på Facebook!” Men att det alltid varit så är inte lika klart. Samuelsson som jobbat med växter i mer än 30 år kan absolut säga att det har blivit en skillnad. Att vi vill ha fint runt omkring oss hela året har blivit allt viktigare och fått följden att fler lägger ned tid på sina entréer, planterar i frosthärdiga krukor och utsikterna från fönstren ska också vara trevliga inifrån sett. Sociala medier och tidningarna hänger också med på trenderna, tycker Samuelsson. Branschen vill också belysa den här säsongen, det är både Kranshammar och Wembling överens om. Det finns ett större sortiment, mer spännande sorter och reklamen för vinterväxterna kommer tidigare och tidigare.

Men trots ett stigande intresse för trädgård på vintern var det svårare för deltagarna att komma på några offentliga anläggningar som var speciellt intressanta även under vintersäsongen. Malmö stad har mycket vintergrönt i sina parker och vintergröna perenner överlag, konstaterade Wembling efter lite funderande men annars kunde hon inte säga att det var någon speciell hon kom att tänka på. Ulrika och Magnus Kranshammar nämnde Gunnebo slott, Norrvikens trädgårdar, Sofiero och ett privat slott som de varit i kontakt med via sitt företag. Alla anläggningarna har gemensamt att de finns en form av stomme, vintergrönt och rumskänsla. Lisebergs trädgårdar är också spännande, de vet hur de ska belysa sin trädgård och framför allt träd. Ulrika Kranshammar nämnde också att Botaniska trädgården i Göteborg är väl värt att besöka året om.

Så vad det är som är viktigast i en trädgård enligt alla deltagarna är egenskaper som ger form till trädgården. Det behöver inte nödvändigtvis vara formklippt men ändå strukturbildande växter, som buskar med en tydlig egen form. Först helheten och sen detaljerna, tycker Wembling. Samuelsson nämner vintergröna växter, men poängterar

vikten av att välja sorter som funkar, inte får skador lätt och förblir fina hela året, annars drar det ändå ner helhetsintrycket. ”Det som är fult blir extra fult på vintern, så kiva inte för mycket med någon växt, då kan man ta något annat istället”, tycker Samuelsson. Stammar och grenverk ger också struktur och form till trädgården och har den stora fördelen att de är intressanta både under vintern och resten av året. Kopparlön är ett mycket bra exempel på det. Det är viktigt att tänka på det, tycker Samuelsson, att välja växter som inte enbart är intressanta på vintern. Det är även ett bra sätt att sälja in något hos en kund, tycker hon. Annat strukturbildande och karaktärsfullt är stora träd. Det blir vackra siluetter mot bakgrunder som en skymning, det är svårslaget, tycker både Samuelsson och Kranshammar. Det mest intressanta i deras egen trädgård är både Ulrika och Magnus Kranshammar överens om. Det är just en stor vacker ek med spännande siluetter mot himlen och som dessutom speglar sig i vattnet i trädgården berättar de, se figur 7.

Figur 7. En eks karaktäristiska siluett mot skymningen.

Vintergrönt ger struktur, skapar rum och ger färg i trädgården. Det är just vintergrönt som Kranshammar får mest frågor om av sina kunder när det kommer till vinterprydnadsvärden. Det är inte så mycket om barr, mer om rhododendron, lagerhägg och buxbom, gärna buxbom som klot. Det är det som de flesta kunder känner till och kopplar till vintern i trädgården, säger Ulrika Kranshammar. Wembling är av samma åsikt och berättar att hennes kunder kan efterfråga vintergrönt men utan att egentligen veta exakt vad de är ute efter. Men hon nämner också buxbom och murgröna. När hon kommer med designförslag för trädgårdar till kunder tänker hon alltid på vintervärden och vintergrönt och ser det som omöjligt att inte ha med den aspekten i ett gestaltungsförslag. Hon berättar att hon tänker det som ett paket till sina kunder med lite av varje som är vackert på vintern, både

vintergrönt men också tidiga lökar, vinterblommande perenner som julrosor, gräs m.m.

Gräs och perenner som står kvar under vintern nämns också som intressant och viktigt av de andra deltagarna. Det skapar kontraster, blir vackra i rimfrost och ger ljud åt trädgården. Just ljud tycker Kranshammar är bland det viktigaste. Kanske just på grund av avsaknaden av andra trädgårdsljud som vi är vana vid under resten av året, blir en trädgård under vintern extra tyst. Prassel från bambu och gräs blir viktigt när sus från trädkronor och fågelkvitter uteblir. Med våra milda vintrar på västkusten går det bra att anlägga med porlande vatten under hela året, förklarar Kranshammar och tycker att det tillför mycket till en trädgård under vinterperioden. Framför allt ljudet är något extra.

Blomning tas upp under alla tre intervjuer. Jag är tidigt ute och letar efter snödroppar och vintergäck i trädgården, berättar Wembling och Samuelsson erkänner att hon tycker det är en aning tråkigt att plantera vårlökar på hösten men att det ändå kommer som en trevlig överraskning på våren. Wembling erbjuder nästan alltid vårlökar när hon utformar trädgårdar. Även julrosor nämns positivt av båda. Vinterblommande buskar, se figur 8, är något Wembling gärna hade sett mer av i sin trädgård. Hon

Figur 8. Blommande trollhassel, Alnarp, februari 2017.

förklarar att hon har en buske hybridkejsarolvon långt in i sin trädgård bakom en häck och konstaterar att den kunde varit placerad lite mer strategiskt så den blir lättare att njuta av när den blommar. Vinterblommande buskar får Kranshammar sällan frågor om av sina kunder och Samuelsson hade gärna sett mer av det i sin egen trädgård.

Hon nämner trollhassel, där det finns spännande namnsorter med olika färger, tibast och just hybridkejsarolvon, både för doft och blomning.

Djur och fåglar bidrar till mycket i en trädgård under vintersäsongen. Det ska finnas en koppling mellan trädgården och djurliv, tycker Kranshammar. Har man tänkt rätt när man utformar en trädgård för att få vintervärden så kommer det funka även för djurlivet. Det borde finnas lä, buskar att gömma sig i och bär och frukter att äta av. Det som är bra för djuren är även vackert att se på och djur och fåglar i sig bidrar med mer liv till trädgården. Även Wembling tar upp fåglar och hade gärna förbättrat sin trädgård så att den uppmuntrade mer fåglar och djur.

I den här delen av arbetet kommer resultatet att utvärderas och sammanfattas utifrån arbetets syften och frågeställningar. Metodernas för- och nackdelar kommer tas upp och hur de påverkat resultatet diskuteras. Diskussionen avslutas med en slutsats.

Riktlinjer

Ett av arbetets syften var att få fram någon form av riktlinjer som kan användas vid utformning av trädgårdar eller planteringar med ett mål om att få ett högre prydnadsvärde under vintersäsongen. Efter att ha utfört intervjuer, en litteraturundersökning och en enkätundersökning om växtegenskaper går det att urskilja vissa mönster och gemensamma nämnare i resultatet. Samtidigt finns det en del som kan uppfattas motsägelsefullt, främst mellan vad enkäten säger mot de andra metodernas resultat. Vad som skiljer sig åt kommer diskuteras mer utförligt under *metoddiskussion*. Det har ändå gått att få fram några punkter som kan rekommenderas att ha med i en trädgård för att den ska kännas stabil under en lång period och kan därför användas som riktlinjer, något att ha med sig i tankarna vid gestaltning av olika typer av planteringar. Punkterna ska inte ses som mer eller mindre viktiga i någon form av rangordning utan istället ses som riktlinjer ihop för att få en så lång period av prydnadsvärden som möjligt. Det är alltså alla tillsammans som ger den bästa helheten och resultatet.

Struktur

En trädgård som utformas för vinterfägring behöver en formsäker struktur som stomme skriver Brising (2014) och får medhåll från många håll. Wembling (2017) tar upp helhet och strukturbildande träd och buskar som bland det viktigaste för att lyckas med en trädgård på vintern och de trädgårdar som uppfattas som lyckade besöksmål även vintertid enligt Kranshammar (2017) har alla det gemensamt att det finns struktur och rumslighet på platserna. När Illminge (2009) pratar om samspelet mellan vintergrönt och prydnadsgräs är det också tydligt att det blir en stomme som är en stor del av året och kompletteras sedan med övriga växter i trädgården. Något stabilt och strukturbildande gör att andra växter framhävs och får utrymme att kontrastera. Det här poängterar Nilsson och Thornberg (2016) efter sin fallstudie om vintergrönt i offentliga miljöer och förklarar att de platser de besökte får en helhet över året med sina stabila vintergröna växterna även om de byter roll under året i takt med att andra växter utvecklas och avvecklas. En av Robinsons (2004) fem principer för visuell komposition är ”Harmoni och kontrast”. En tydlig struktur ger platsen en harmoni och på så sätt kan övriga växter framhävas och fungera som kontrast. Under

vintersäsongen när de lövfällande växterna släppt sina blad tappar de också en del av sin yttre form. Alltså blir det extra viktigt att det finns andra element i en plantering som väger upp för avsaknaden av struktur och former som finns resten av året, se figur 9. Motsägelsefullt blir det dock att svaren från enkätundersökningen visar att ”formklippt vintergrönt” tillsammans med bambu var det som deltagarna tyckte var absolut minst viktigt av de växtegenskaper som angavs i en trädgård. Men struktur kan som tidigare nämnts vara mycket mer än bara formklippt och då det inte fanns med någon fråga i enkäten om någon annan typ av strukturbildande element är det svårt att säga vad deltagarna egentligen tycker om just ”struktur”. Men då övriga resultat så starkt pekar på det här elementet går det inte att bortse från det, trots enkätsvaren om formklippt vintergrönt.

Figur 9. Till vänster syns en formklippt häck och inslag av formstarkt vintergrönt. Till höger står friväxande lövfällande lignoser. Den vänstra sidan av gången har mer struktur under vintersäsongen än den högra. Ystad, december 2016.

Blomning

Skaparen av den unika halländska trädgården Vargaslätten, Sigfrid Ericsson, lär ha sagt att då man kan skymta snökrokusens lila knoppar i den bruna marken var årets mest välsignade dag. (Högardh-Ihr, 2003). Det kan säga en hel del om hur efterlängtade och uppskattad den tidiga blomningen är i våra trädgårdar. Wembling (2017) berättade också om hur hon tidigt på året spanar efter de första vintergäcken och snödropparna, se figur 10. I enkätundersökningen framgick det tydligt att blomning var uppskattat av de flesta. Inte bara de tidiga lökarna utan även tidiga och sena perenner, vinterblommande perenner och buskar. Thomas (1984) ansåg att bland de bästa exemplen på vinterblomning fanns hos de vinterblommande buskarna och i intervjuerna var det just blommande buskar som de tillfrågade gärna sett mer av i sina egna trädgårdar. Vinterblomning är inte alltid lika iögonfallande som sommarblomning och kanske är det just de små detaljerna i trädgården som vi

upplever uppmuntrande och i kontrast till de mindre färgstarka och livlösa som dominerar under vintersäsongen.

Figur 10. Vintergäck som blommor i den töande snön, Alnarp, februari 2017.

Träd med karaktär

Alla intervjupersonerna berättade om ett specifikt träd i sina trädgårdar som de tyckte var extra vackra och trevliga under vintern. Det nämndes ek, flerstamigt körsbär och bok. Vilken art eller typ av träd spelar alltså mindre roll utan det viktiga är att det har en karaktär som är intressant och extra iögonfallande på vintern. Enkätundersökningen visar att deltagarna uppskattade både vackra stammar och unika skulpturala grenverk. I det fria fältet i undersökningen tog deltagarna upp flera egenskaper kopplade till träd, så som grenfärger. Bark och grenverk tas upp av de flesta som berör ämnet om vinterfärging, inte minst Thomas (1984) som har ett helt kapitel som handlar om träd och buskar med iögonfallande färgad bark. Fördelen med att välja träd efter dess vinterkaraktär är att de troligtvis förblir intressanta även resten av året även om det kanske uppfattas på ett annat sätt. Exempelvis intressant bark ger prydnadsvärde året om, något som Samuelsson (2017) poängterar när hon tar upp kopparlönnsens glansiga stam. Att få med den här egenskapen vid en gestaltning av en trädgård har fördelen att träd redan ses som något ganska självklart för en trädgård. Att då bara välja något som har prydnadsvärde året om påverkar varken ekonomi eller kräver mer kunskap eller extra skötsel.

Vinterståndare

Begreppet vinterståndare används ofta för att beskriva växter som behåller sin form någorlunda under vintern. Både var det gäller perenner med fruktställningar, buskar med kvarvarande frukter eller häckar med vissna löv som sitter kvar. Men att få en exakt definition från en trovärdig källa är svårt och meningarna skiljer sig åt när det kommer till vad som egentligen ska ingå i begreppet, om det enbart är örtartade

växter eller om den vidare meningen får gälla. Thomas (1984) nämner ”Dead heads” och syftar troligtvis på något som har liknande mening som vinterståndare, men även där är det svårt att veta exakt vad som innefattas i begreppet. Så trots oklarheten om vad som egentligen ingår så kommer ordet vinterståndare få fungera som en punkt här och inkludera de växter som behåller en form eller ett prydnadsvärde de haft tidigare även under vintern, trots att de påverkats av årstidernas skiftning. Det kan alltså vara perenner med fina blom- och fröställningar kvar som är vackra under hela vintersäsongen, se figur 11, stabila prydnadsgräs som står kvar efter att de vissnat ned och antagit en gulare ton och träd med frukter som hänger kvar för att nämna några. Alla växtegenskaper som passar i den här kategorin fick övervägande positiv respons från deltagarna i enkätundersökningen. Thomas (1984) skriver mycket utförligt om olika växter med bär under vintern och Oudolf och Gerritsen har en lista över växter som de kallar vintersiluetter, perenner och gräs som ger extra prydnadsvärden även vintertid. Ljuset under vintern är något speciellt och det blir extra vackert när det reflekteras av kvarvarande gräs och fröställningar (Illminge, 2009) och Oudolf och Gerritsen (1995) uppmärksammar det vackra i att betrakta de vissna materialet i morgondimma och spindelväv. Rimfrosten tas också upp både här och var och framför allt i kombination med just fröställningar och nedvissnat material. Kärnan i den här punkten kan vara just hur vi märker av det vackra med vintern genom det här materialet. Det unika ljuset, de stillsamt rasslande ljuden, de dämpade färgerna och skönheten i rimfrosten syns extra tydligt hos den här typen av material. Det har också en detaljnivå som vi kanske saknar i naturen i övrigt under vintersäsongen?

Figur 11. Rimfrost på en kvarvarande fröställning från en bolltistel.

Vintergrönt

Vintergrönt har i många fall den egenskapen som nämnts här ovan; att den bidrar till struktur i trädgården. Men utöver det så erbjuder vintergrönt färg under vintersäsongen när det i övrigt är främst brunt och grått som dominerar i naturen. Brising (2014) menar att om man jämför en växt som har intressant blomning och en

med ett intressant färgat blad- eller barrverk så består de sistnämnda garanterat under en längre period och är nog så attraktivt. I alla intervjuer nämnde deltagarna att de får frågor från trädgårdsägare om just vintergrönt. Så trots den svacka som vintergrönt har befunnits sig i flera år finns det ett intresse för att få in färg i trädgården under vintern. Det vintergröna kan bidra med bakgrund (Nilsson, Thornberg, 2016) men också som intressant accent och kontrast till lövfällande växter och på så sätt ge planteringen en bra visuell komposition. (Robinson, 2004). I enkätundersökningen förekom dock ett mer svalt intresse för vintergrönt men då framför allt för barrväxter. Då får vi inte glömma det viktiga i att resultatet är en spegling av de rådande åsikterna och trenderna, inte någon ren fakta.

Djurliv

Har man utformat en trädgård som är intressant på vintern kommer den även vara intressant för djurlivet i trädgården säger Kranshammar (2017) och får medhåll om vikten av djur och fåglar i trädgården från flera håll. Deltagare i enkätundersökningen tog upp det, litteraturen nämner det från olika vinklar. Oudolf och Gerritsen (1995) skriver målande om hur insekter och fåglar bidrar med något extra under höst och vinter och tar upp att en del växter gynnar fåglar med kvarvarande frön under en lång tid. Även Sjöman (2005) förklarar att vintergröna växter ger djur och småfåglar lä och skydd. När växtligheten stannar upp under vintern fortsätter ändå djur och fåglar att ge liv åt trädgården. Platsen känns inte lika tom och sovande som den gjort utan dem.

Under arbetets gång har frågan om vad det är som gör att vi *inte* är nöjda med planteringar och trädgårdar under vintern dykt upp som en motfråga till arbetets egentliga frågeställning och syfte. Ibland är det lättare att svara på vad vi inte är nöjda med än att veta vad vi vill ha och just den frågan kan även stärka resultatet. Det som sker med naturen under vintern i trädgårdarna i vårt klimat är att vi går ut ur vegetationsperioden, växter slutar växa och blomma, löv fälls och växter tappar sina former de haft under flera månader och stammar står nakna kvar, det blir mörkare och kallare. Avsaknad av grönska, avsaknad av liv, avsaknad av former och färger skulle kunna sammanfattas som det vi upplever som negativt under vintern och det vi alltså borde förbättra. Genom att se på de riktlinjer som tagits fram av arbetets resultat bidrar de alla för att väga upp för de effekter vintern har på våra planteringar som vi uppfattar som mindre intressant. För att sammanfatta ännu mer så bidrar riktlinjerna antingen med *liv* och eller en *helhet* till trädgården. Så trots att en del växter går in i vintervila så kan djur, fåglar, tidig blomning, vinterblommande lökar, friskt grönt bladverk eller vajande gräs få oss att känna att det ändå lever i trädgården. En stabil och hållbart utformad trädgård behöver även en helhet, men vi kanske främst tänker helhet i färger på växter, materialval på till exempel marksten, återkommande element på trädgårdens fram och baksida osv. En trädgård ändras inte

bara genom att vi går igenom den från en sida av huset till en annan, trädgården behöver också bindas ihop och få en helhet över året. Med vintergrönt material, växter med tydliga former, både lövfällande och icke lövfällande, vackra stammar som kan bjuda på prydnadsvärden året om ger trädgården en helhet även i tid, inte bara rum. Ett intressant val kan också vara att välja de växter som ändras under året men har flera olika typer av prydnadsvärden som visar årets skiftningar så som en blommande buske med blomning på sensvåren, vackra bladfärger på hösten och sedan torkade frukter som sitter kvar under vintern. Trots variationen bidrar det ändå med någon form av helhet över tid.

Metoddiskussion

Det är svårt att komma ifrån att resultatet av en undersökning påverkas av metoderna och dess utförande. I det här arbetet användes tre metoder just för att försöka få en bred bild och svar oberoende av andra metoders svar. Men när resultatet utvärderas kommer det upp idéer om vad som skulle kunnat gjorts annorlunda för att få en ännu mer trovärdig och heltäckande bild av vad som ses som viktigt vad det gäller växtegenskaper under vintersäsongen. En faktor som påverkar svaren mycket är de frågor som fanns i enkäten. Då växtegenskaperna i enkäten var förutbestämda är det ju logiskt nog bara de egenskaper som graderas och kan jämföras med annan information som uppkommit i de andra metoderna. Just det här blev extra tydligt då det fanns för få olika egenskaper med "struktur" i enkäten och det är oklart om enkätens resultat om vad deltagarna tycker om detta är rättvist. Se mer om det här under *Riktlinjer*. För att kunna undvika att enkätens växtegenskaper begränsat resultatet skulle enkäten kunna ha släppt senare när mer litteratur undersökts och intervjuerna slutförts. På så sätt hade möjligen fler eventuellt viktiga egenskaper som tagits upp i de andra metoderna även kunnat vara en del av enkäten och på så sätt givit kunskap om hur enkätdeltagarna såg på egenskaperna. En nackdel med att släppa enkäten senare blir där emot att färre deltagare hinner svara under den kortare period enkäten är tillgänglig.

Andra faktorer som har stark påverkan på svaren är vår tid och nuvarande trender. De svar som den här undersökningen kommit fram till påverkas mycket av att intervjuerna och enkätundersökningen har utförts med utgångspunkten av vad deltagarna tycker är viktigt nu. Det behöver inte betyda att resultatet är något som kommer stämma överens med hur man ser på vintervärdena i trädgården om 5 eller 20 år. Det stämmer garanterat inte heller överens med hur man sett på trädgård och vintervärden tidigare. Synen på vintergrönt och framför allt barrväxter är ett extra tydligt exempel på hur undersökningens svar påverkas av rådande trender och åsikter. Men något man då kan ha i åtanke när riktlinjerna i den här diskussionsdelen är att de är relativt breda. Det är inga arter, arkitektstilar eller rådande odlingstrender

som nämns utan alla riktlinjer är såpass breda att de troligtvis kommer att kunna appliceras på de flesta planteringar, oberoende av tidens rådande mode.

Ytterligare en aspekt som påverkat resultatet är deltagarna i undersökningen. 67 % av personerna som deltog i enkätundersökningen svarade att de var studerande vid Sveriges lantbruksuniversitet. Det är mer än två tredjedelar och betyder att de flesta i undersökningen troligtvis har någon form av intresse för växter eller trädgård och planteringar i andra sammanhang. Att det här påverkar resultatet är klart men exakt hur det visar sig är svårt att säga utan att ha gjort en annan undersökning där deltagarna till största delen bestod av personer som inte studerade vid Sveriges lantbruks universitet. Hade intresset för växters vintervärden varit mindre, eller hade det bara varit specifika egenskaper som påverkats? Exakt var de svarande är bosatta framgår inte heller i undersökningen och skillnad i svaren skulle kunna uppstå om man frågade en grupp från norra delen av Sverige och en från södra. Men återigen bör tilläggas att riktlinjerna som utformats är så breda att de går att applicera på trädgårdar för alla delar av Sverige då de inte är beroende av specifika arter eller exempelvis snö. Kategorin blomning påverkas beroende på klimat men enbart hur tidigt de tidigblommande växterna visar sig. Att låta enkätdeltagarna svara på om de exempelvis kom från Götaland, Svealand eller Norrland, alternativt vilken växtzon de relaterar till skulle det gå att se om svaren i enkäten representerar hela Sverige eller enbart en del. Det skulle i så fall också visa om trender påverkas av geografiskt läge.

Att det förekommer motsägelsefulla resultat är följden av just tre olika metoder. Som nämnts tidigare är enkäten begränsad av att de är fasta svarsalternativ vilket ger en smalare bild av ämnet än vad litteratur och intervjuer ger. Det är framför allt det som bidragit med att svaren i enkäten delvis skiljer sig från resultaten från de andra metoderna, för att deltagarna inte har kunnat berätta om exakt hur de tänkt eller tycker mer utförligt när enkäten inte räcker till. En annan bidragande faktor är att litteratur kan enbart vara en persons uppfattning om något. Så även om det finns en hel bok eller faktablad om exempelvis barrväxter som berättar hur mycket värden de växterna ger så finns det kanske ändå en mängd personer som inte håller med författaren. När det handlar om åsikter är det svårt att säga att något är rätt eller fel och att vissa resultat skulle vara mer korrekta än andra.

Slutsats

De första syftet med arbetet var att få en klarare bild av vad som anses som viktigt när det kommer till olika växtegenskaper under vinterhalvåret, något som enkätundersökningen, litteraturundersökningen och intervjuerna kan ge ihop. De riktlinjer som tagits fram är en sammanfattning av resultaten från de tre olika metoderna och uppfyller då arbetets andra syfte, att just få ett resultat som ska kunna

användas som riktlinjer vid utformning av olika typer av planteringar. Riktlinjerna kan användas som punkter att utgå ifrån för att få prydnadsvärden i en plantering under så lång tid som möjligt under ett år och ska alltså inte användas som ett sätt att se en rangordning av olika växtegenskaper. Helst ska alla användas ihop som en helhet.

Den bild som arbetet gett är att vintervärden ses som mer och mer viktigt i trädgården, men att intresset och kunskapen verkar skifta från de som har ett stort trädgårdsintresse till den mer amatörintresserade trädgårdsägaren. Det finns ett tomrum i mycket litteratur med växtbeskrivningar om just vinterprydnadsvärden men utvecklingen och det ökande intresset, inte minst från media och företag kommer troligtvis att påverka det här i framtiden.

Med vissa växtegenskaper i bakhuvudet under utformning och utveckling av planteringar och trädgårdar kan vintersäsongen bli mer attraktiv och perioden med intressanta prydnadsvärden kan förlängas. Struktur, växter med blomning, träd som har karaktär, vinterståndare, vintergröna växter och växter som gynnar fåglar och djurlivet är alla egenskaper som ses som viktiga under vintersäsongen efter att arbetet utförts. Dessa egenskaper bidrar alla med känslan av liv och eller helhet till trädgården eller planteringen.

Andra i branschen kommer att kunna använda det här resultatet som ett stöd under utformningar av planteringar för att få en så lång period av vintervärden som möjligt, då det idag lätt blir något som kommer i andra hand. Resultatet kan belysa och hjälpa till att ge andra en bredare bild av vilka växtegenskaper som är intressanta och kan användas med fördel och hur vi ser på det växtmaterialet idag. Resultatet kan också användas i framtiden för att ge en bild av hur vi tänkt om ämnet just nu, 2017, då det är viktigt att inte glömma att arbetet speglar vår nutid.

Utöver just växtegenskaper finns det mycket andra element som kan förhöja våra trädgårdar under vintersäsongen. Det finns många tankar och exempel som kommit upp under arbetets gång som inte har kunnat behandlas i just den här undersökningen men som inte är mindre spännande för det. Belysning och ljussättning, val av hårda material, komposition och utformning av rum i trädgården för att förhöja vintersäsongen är alla ämnen som hade varit intressanta att undersöka närmare i kommande arbeten. En annan vinkel att utveckla är hur vi kan komponera med växter som skiftar under säsongen. Trädgård bjuder på så mycket dynamik under tid som vissa andra designformer saknar och något vi borde utnyttja mer. Att undersöka hur vi kan komponera växter under dess olika utvecklingsstadier under en säsong hade varit mycket intressant, exempelvis hur kan vi utnyttja skott och knoppar på våren från perenner ihop med tidiga lökar? Hur ska vi tänka med sent utvecklade

växter ihop med vårbloomning som exempelvis behöver täckning då de får mindre attraktiva nedvissnade blad? När och hur växter ser ut när de kommer upp ur jorden är också något som det är svårt att hitta information om i böcker och kräver praktisk och personlig erfarenhet. Hur vi ska kunna använda den här informationen på bästa sätt för att förhöja planteringar skulle alltså kunna vara nästa steg från det här arbetet.

Källförteckning

Andersson, J. (2015) *Konsten att komponera en rabatt*. Alnarp: Sveriges lantbruksuniversitet. Trädgårdsingenjör-design, kandidatprogram. (Masternivå).

Brand, K. (2016) *Vinterfägring: Hur en utemiljö kan framhävas vintertid genom intressant växtkomposition*. Alnarp: Sveriges lantbruksuniversitet. Trädgårdsingenjör-design, Kandidatprogram.

Brising, K. (2014) *Gestaltning med vinterfägring: Tre förslag för prydnadsplanteringar för storgatan i Lomma*. Alnarp: Sveriges lantbruksuniversitet. Trädgårdsingenjör-design, Kandidatprogram.

Buffin, M W. (2005) *Winter-flowering shrubs*. Portland, Oregon: Timber Press.

Eriksson, M. (2016) *Barrväxter i stadsmiljö: Attityder kring användning av barrväxter i svenska kommuner*. Alnarp: Sveriges lantbruksuniversitet. Landskapsingenjörsprogrammet.

Folkesson, A. et al. (2015). *Växter för vinterfägring*. Alnarp: Movium. Movium fakta, 2015:1.

Hansson, M. (2011) *Perenner, [Inspiration, skötsel, lexikon]*. 3. uppl. Stockholm: Nordstedts.

Högarth-Ihr, C. (2003). *Vargaslätten: Historien om en trädgård*. Lund:Signum.

Ilminge, C. (2009). *Grön trädgård året om: Vintergröna växter och prydnadsgräs*. Stockholm: Prisma

Kranshammar, M & Kranshammar, U. *Trädgårdsföretagare*. Intervju 2017-04-04

Nilsson, E & Thornberg S. (2016) *Vintergröna växter i staden: en tillgång för stadsrummet*. Alnarp: Sveriges lantbruksuniversitet. Landskapsarkitektprogrammet.

Oudolf, P & Gerritsen, H et. al. (1995). *Drömplantor: Den nya generationens perenner*. Stockholm: Natur och kultur.

- perenner.se, *Perenner A-Ö*. [<http://perenner.se/vara-perenner/>] 2017-05-05
- Peterson, G. (2015) *Växtgestaltning för alla årstider: Ett gestaltungsförslag för Uppsala Botaniska trädgård*. Uppsala: Sveriges lantbruksuniversitet. Landskapsarkitektprogrammet.
- Robinson, N. (2004). *The planting design handbook*. 2. ed. Aldershot: Ashgate.
- Samuelsson, I. *Trädgårdsägare och florist*. Intervju 2017-04-04
- Sarenström, H. (2003). *Rimfrost och trädgårdsdrömmar*. 2. uppl. Stockholm: Prisma.
- Sjöman, H. (2005). Barrväxter, mer än bara vintergrönt. Alnarp: Movium, SLU. Gröna fakta, 2005:6.
- SMHI, Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut. 2017-03-20. *Vegetationsperiod*. [<https://www.smhi.se/kunskapsbanken/klimat/vegetationsperiod-1.6270>.]2017-05-05
- SMHI, Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut. 2017-03-20. *Vinter*. [<https://www.smhi.se/kunskapsbanken/vinter-1.22843>.] 2017-05-05
- Statistiska centralbyrån, (1993). *Att fråga -Om frågekonstruktion vid intervjuundersökningar och postenkäter*.
- Thomas, G S. (1984) *Colour in the winter Garden*. 3. rev. and enl. ed. London: Dent.
- Trost, J. (2001). *Enkätboken*. 2.uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Wastenson, L., et. al. (1995). *Sveriges nationalatlas. Klimat, sjöar och vattendrag*. I. utg. Stockholm : Sveriges nationalatlas (SNA), Höganäs: Bra böcker.
- Wembling, M. *Landskapsarkitekt*. Telefonintervju 2017-04-02

Bilagor

Följande är bilagor till arbetet. *Bilaga A* är enkäten som deltagarna fått svara på i enkätundersökningen och *Bilaga B* visar svaren av den samma.

Bilaga A: Enkätundersökning

Trädgård under vinterhalvåret

Hej! Mitt namn är Julia Svärd. Jag läser till trädgårdsingenjör vid Sveriges lantbruksuniversitet och gör en undersökning i samband med att jag skriver mitt kandidatarbete inom trädgårdsdesign.

Den här enkätundersökningen går ut på att få en klarare bild av vad som anses som viktigt i en trädgård under vinterhalvåret; den perioden då majoriteten av trädgårdens växter gått in i vintervila.

Nedan kommer ett antal olika växtegenskaper radas upp och din uppgift är att gradera hur viktiga du anser att de är i ett trädgård under vinterhalvåret.

Med växtegenskaper menas olika estetiska egenskaper hos en växt. Till varje fråga kommer exemplarväxter nämnas för att du ska få en klarare bild av vilken växtegenskap som frågan syftar på. Med viktigt kan menas att det är:

- Något du tycker är nödvändigt i en trädgård
- Något du uppskattar i din egen trädgård eller i andra planteringar
- Något du ofta lägger märke till i planteringar och upplever positivt
- Något du skulle välja framför något annat vid inköp av växter m.m.

Enkäten kommer bara ta några minuter att fylla i men dina svar gör stor skillnad för mig! Jag är mycket tacksam för att du tar din tid!

Tack!

Julia Svärd

Trädgårdsingenjör-design

Sveriges lantbruksuniversitet, Alnarp

Hur viktigt tycker du följande växtegenskaper är i en trädgård under vinterhalvåret:

1. 1. Senblommande perenner ex. Oktoberaster, Höstanemon

Mark only one oval.

	1	2	3	4	5	6	
Inte viktigt	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Mycket viktigt

2. 2. Perenner med stabila blomställningar som är kvar efter att de vissnat ex. Lejonsvans, Kärleksört

Mark only one oval.

	1	2	3	4	5	6	
Inte viktigt	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Mycket viktigt

3. 3. Perenner med vintergröna blad ex. Hasselört, Skugggröna

Mark only one oval.

	1	2	3	4	5	6	
Inte viktigt	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Mycket viktigt

4. 4. Vintergröna ormbunkar ex. Hjorttunga, Bronsbräken

Mark only one oval.

	1	2	3	4	5	6	
Inte viktigt	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Mycket viktigt

5. 5. Vintergröna Prydnadsgräs ex. Storfryle, Japansk starr

Mark only one oval.

	1	2	3	4	5	6	
Inte viktigt	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Mycket viktigt

6. 6. Stabila prydnadsgräs som står kvar efter att de vissnat ex. Tuvrör, Glansmiskantus

Mark only one oval.

	1	2	3	4	5	6	
Inte viktigt	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Mycket viktigt

7. 7. Bambu ex. Bergsbambu, Kinabambu

Mark only one oval.

	1	2	3	4	5	6	
Inte viktigt	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Mycket viktigt

8. 8. Vintergröna klätterväxter ex. Murgröna, Klätterbenved

Mark only one oval.

	1	2	3	4	5	6	
Inte viktigt	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Mycket viktigt

9. 9. Buskar med frukter som sitter kvar under höst och vinter ex. Olvon, Snöbär

Mark only one oval.

	1	2	3	4	5	6	
Inte viktigt	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Mycket viktigt

10. 10. Träd med frukter som sitter kvar under höst och vinter ex. Rönn, Prydnadsapel

Mark only one oval.

	1	2	3	4	5	6	
Inte viktigt	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Mycket viktigt

11. 11. Träd och buskar med unika stammar ex. Himalayabjörk, Näverhägg

Mark only one oval.

	1	2	3	4	5	6	
Inte viktigt	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Mycket viktigt

12. 12. Friväxande barrväxter ex. Tall, Gran

Mark only one oval.

	1	2	3	4	5	6	
Inte viktigt	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Mycket viktigt

13. 13. Friväxande buskar med vintergröna blad ex. Rhododendron, Lagerhägg

Mark only one oval.

	1	2	3	4	5	6	
Inte viktigt	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Mycket viktigt

14. 14. Formklippta vintergröna växter ex. Idegran, Buxbom

Mark only one oval.

	1	2	3	4	5	6	
Inte viktigt	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Mycket viktigt

15. 15. Vinterblommande buskar ex. Körsbärskornell, Trollhassel

Mark only one oval.

	1	2	3	4	5	6	
Inte viktigt	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Mycket viktigt

16. 16. Tidigblommande perenner ex. Julros, Vårljung

Mark only one oval.

	1	2	3	4	5	6	
Inte viktigt	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Mycket viktigt

17. 17. Tidigblommande lökar ex. Snökrokus, Scilla

Mark only one oval.

	1	2	3	4	5	6	
Inte viktigt	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Mycket viktigt

18. 18. Träd och buskar med skulpturala grenverk ex. Ormhassel, äldre äppelträd

Mark only one oval.

	1	2	3	4	5	6	
Inte viktigt	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Mycket viktigt

19. Finns det någon viktig växtegenskap som du tycker fattas i enkäten? Fyll gärna i här under!

20. Vad skulle du säga är din huvudsakliga koppling till trädgård?

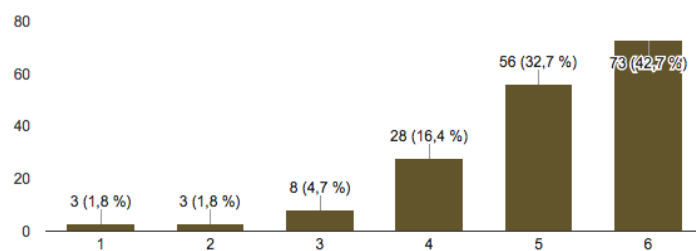
Mark only one oval.

- ☐ Anställd vid Sveriges lantbruksuniversitet
- ☐ Student vid Sveriges lantbruksuniversitet
- ☐ Studerar trädgård på annat håll än Sveriges lantbruksuniversitet
- ☐ Har trädgård som fritidsintresse
- ☐ Jobbar inom trädgårdsbranschen
- ☐ Annat

Tack för ditt bidrag!

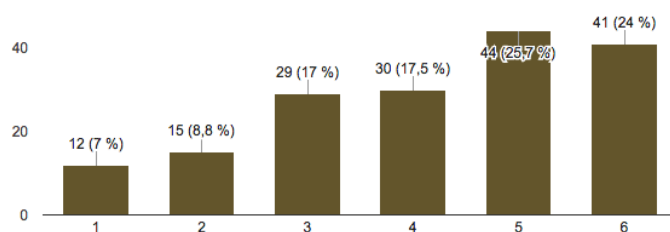
Bilaga B: Svar från enkätundersökning

1. Senblommande perenner ex. Oktoberaster, Höstanemon (171 svar)

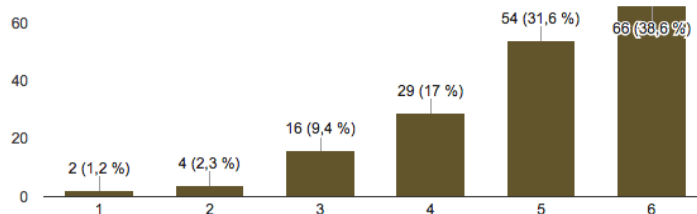

2. Perenner med stabila blomställningar som är kvar efter att de vissnat ex. Lejonsvans, Kärleksört

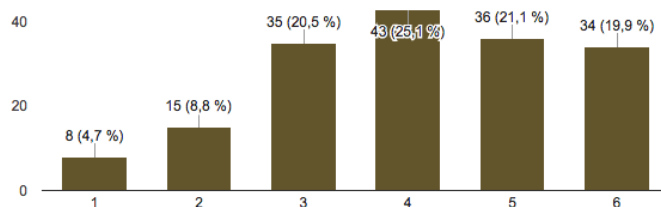
(171 svar)

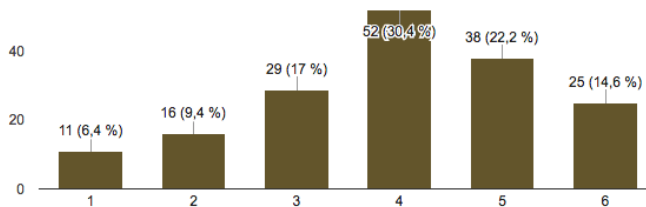
3. Perenner med vintergröna blad ex. Hasselört, Skugggröna (171 svar)

4. Vintergröna ormbunkar ex. Hjortunga, Bronsbräken (171 svar)

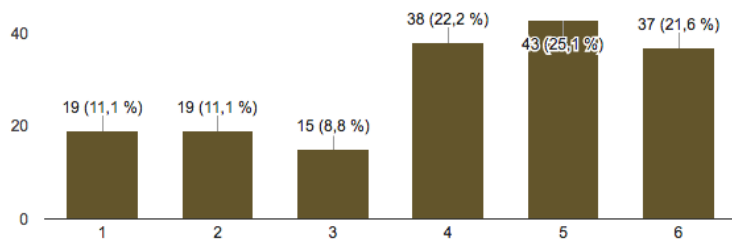

5. Vintergröna Prydnadsgräs ex. Storfryle, Japansk starr (171 svar)

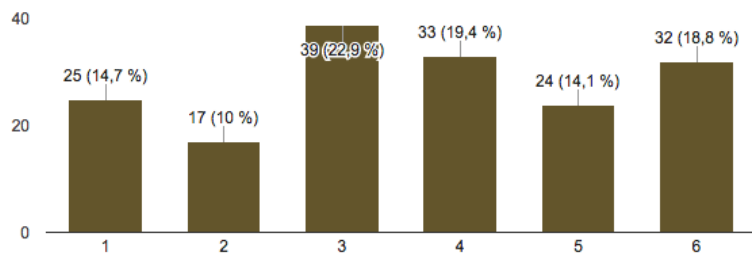

6. Stabila prydnadsgräs som står kvar efter att de vissnat ex. Tuvrör, Glansmiskantus

(171 svar)

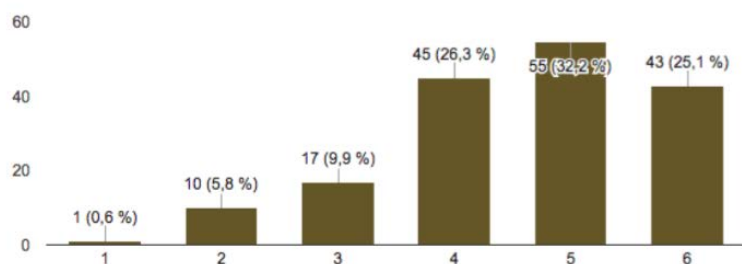

7. Bambu ex. Bergsbambu, Kinabambu (170 svar)

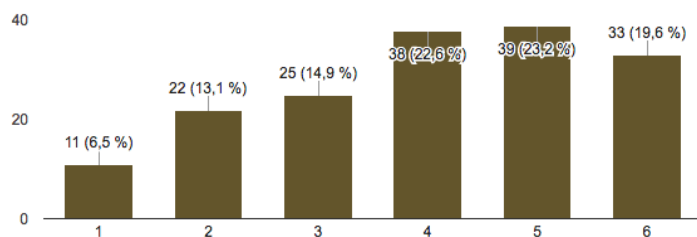
8. Vintergröna klätterväxter ex. Murgröna, Klätterbenved

171 svar

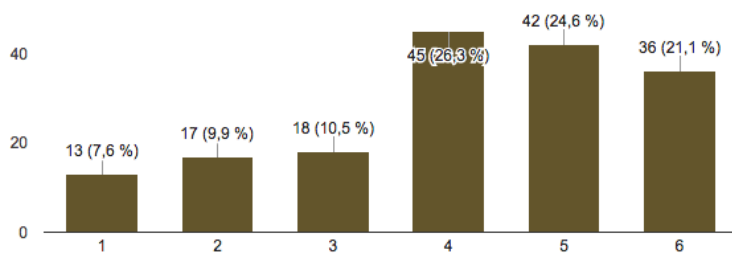
9. Buskar med frukter som sitter kvar under höst och vinter ex. Olvon, Snöbär

(168 svar)

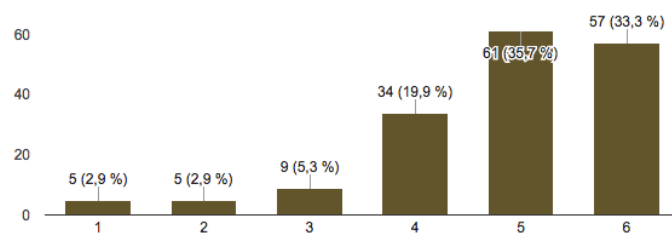

10. Träd med frukter som sitter kvar under höst och vinter ex. Rönn, Prydnadsapel

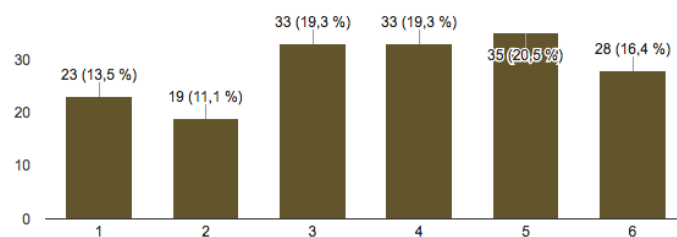
(171 svar)

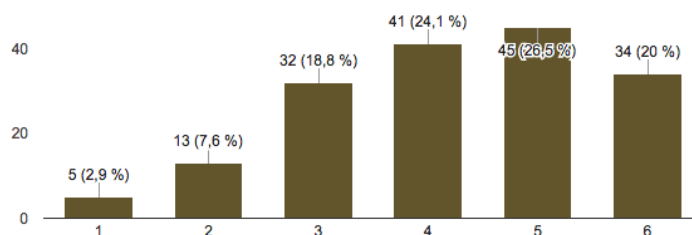
11. Träd och buskar med unika stammar ex. Himalayabjörk, Näverhägg (171 svar)

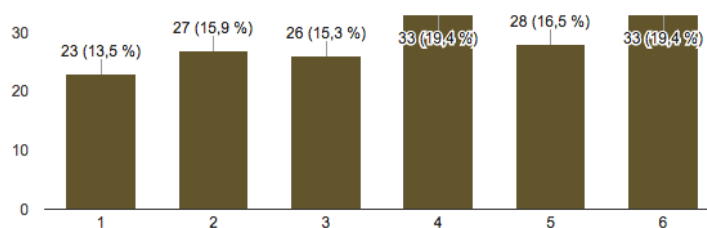
12. Friväxande barrväxter ex. Tall, Gran (171 svar)

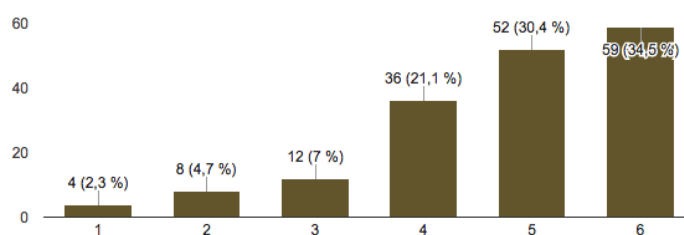
13. Friväxande buskar med vintergröna blad ex. Rhododendron, Lagerhägg (170 svar)

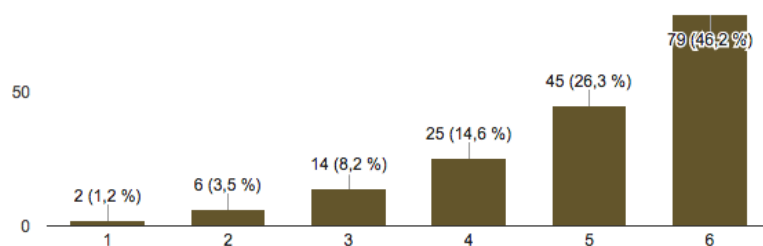
14. Formklippta vintergröna växter ex. Idegran, Buxbom (170 svar)

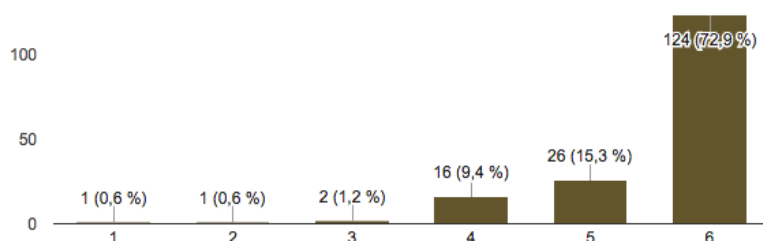
15. Vinterblommande buskar ex. Körsbärskornell, Trollhassel (171 svar)

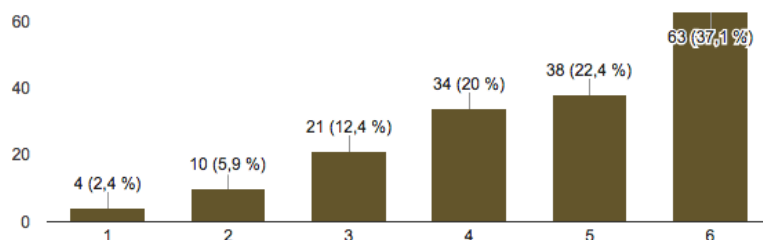
16. Tidigblommande perenner ex. Julros, Vårljung (171 svar)

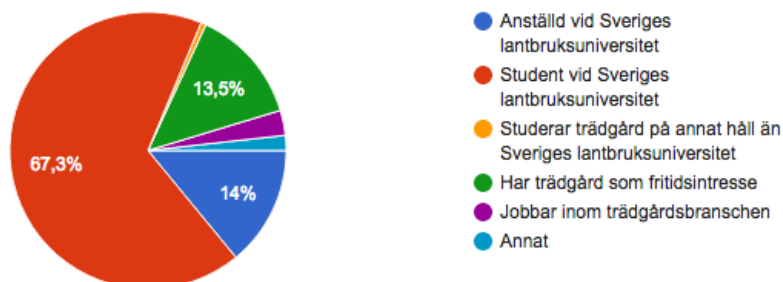
17. Tidigblommande lökar ex. Snö krokus, Scilla (170 svar)

18. Träd och buskar med skulpturala grenverk ex. Ormhassel, äldre äppelträd (170 svar)

Vad skulle du säga är din huvudsakliga koppling till trädgård? (171 svar)

Svaren från det fria fältet med frågan:

”Finns det någon viktig växtegenskap som du tycker fattas i enkäten? Fyll gärna i här under!”

-Platser för djur att vistas och leva under vintertid

-Rumsbildande/avgränsande egenskap (häckar)

-Sådana som ger lä som en häck eller halvstora träd, inte allt för vildvuxen. Träden får gärna gå att hamla

-Mer skiktning i trädgården. Busk-mellan och trädskikt, alla är det viktiga även i en trädgård!

-Jag har själv aprikosträd som blommar mkt tidigt (då med vissa problem) men de uppskattar man både frukt och blommor

-Ni kan ju inte blanda ihop den förbannade ormhasseln med vackra, äldre äppelträd!

-Nej

-Växter med doftande blommor. Annars är barrträd favoriten.

-Trädgårdar högre upp i landet med snötäcke under vintern gynnas av större formationer, som tex häckar. Då dessa skapar rum även under vintern.

-Färg på grenverk tex cornus sanguinea mfl

-Gräsmattan som är trevligt grön i Skåne även när snön saknas

-Färgstarka blommor för att lysa upp vintern, som vintergäck och krokus

-Nej

-Att kunna ta in kvistar under vinter/vårvinter som då blommor/gönskar

-Höstfärger från katsura, benved, vildvin

-Belysning på växter och träd

-Tydlig rumslighet med hjälp av olika växter. Upplevs otroligt viktigt under vintern. Dvs hur växterna är placerade kan spela större roll än vilken växt det är.

-Häftiga blad

-Sommarblommor/anueller

-Jag jobbar som trädgårdsdesigner, och upplever att i stort sett alla mina kunder önskar något snyggt och intressant under vintern. Därav mina svar med samtliga ”Mycket viktigt”.

-Det beror mycket på platsens förutsättningar vad man kan ha, men variation är bra, att det är dynamik. Gärna något i höjden, i flera nivåer under vintern, det är roligt att se och gynnar småfåglar. Vintergrönt är kul, men man måste t.ex. inte alltid ha barrväxter även om de passar bra ibland.

-Doft och kvarsittande bladverk även om det är visset.

-Starkväxande arter skall vara lätta att klippa ner t ex Clematis. Annars framträder inte de växter som har det största skönhetsvärdet under vinterhalvåret. Allt blir en vild röra.

-Stammar/grenverk med färg ex. kornell, samt doftande och ätbara växter.

-Att det ska vara lätt skött, ge ätbara frukter och bär.

-Täthet. Tex luftig/tät träskrona/buskar. Personligen tycker jag det ofta är finast med en kombo. För ljusinsläpp, form och rumsbyggnad.